

Budapest, 1942 október 31, szombat

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:
 Egy hónapra ..... 3.20 pengő
 Fegyedévre ..... 9.30 pengő
 Egész évre ..... 37.20 pengő

Egyes szám ára Budapesten vidéken és a pályaudvarokon hétköznap ..... 12 fillér
 Vasárnap ..... 24 fillér

Megjelenik vasárnap és ünnepnap utáni napok kivételével minden nap.

UJSÁG

XVIII. évfolyam, 248. szám

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
 Aradi-utca 8.

TELEFON:

*120-757, 120-756, 120-755, 120-754.
 Budapest 62. postafiók 232.

FIÓKKIADÓHIVATAL:

KÜLCSÖNKÖNYVTAR Telefon: 180-874
 UJSÁG UTAZÁSI IRODÁJA
 V. kerület, Gróf Tisza István-utca 6. sz. sz. sz.
 Telefon: 181-004 és 180-674.

SZABADELVŐ NAPILAP

FŐSZERKESZTŐ: MAKAY-PETROVICS GYÖRGY dr.

Mi történt pénteken

Az elsőtűtítés
 időpontja az ország egész területén 20 óra 30 perc.

Mussolini
 szívélyeshangu táviratban köszönte meg Kállay Miklós miniszterelnök-külgyminiszternek a Marcia su Roma évfordulója alkalmából kifejezett jókívánságait.

vitéz Nagy Vilmos
 honvédelmi miniszter beszámolt frontlátogatásáról és bejelentette a honvédségi zsold s a hadisegély felemelését.

Bánffy Dániel báró
 földművelésügyi miniszter nyilatkozott a tüzfiaellátás biztosításáról.

A képviselőház
 elfogadta a felsőház taglétszámának felemeléséről szóló törvényjavaslatot.

A Tuapszében
 vezető ut környékén német csapatok visszaverték az ellenség ellentámadásait.

Sztalingrádban
 a németek zuhanóbombázók támogatásával folytatták a támadást.

A finn
 arcvonalon nem történt jelentősebb esemény.

A Csatornában
 ütközet folyt német biztosító haderők és angol gyorsnaszádok között.

A Német-öböl
 és a megszállt nyugati területek felett brit gépek zavaró berepüléseket végeztek.

Pétain
 tábornagy elnökletével a francia kormány tagjai államtanácsot tartottak.

A milánói
 légi támadás halottainak száma száznegyvenre emelkedett.

Törökországban
 nagy ünnepélyességgel ülték meg a köztársaság kikiáltásának évfordulóját.

Darban
 Algírban megbeszélést folytatott a katonai és tengerészeti parancsokkal, majd visszatért Vichybe.

Az egyiptomi
 arcvonalon tovább tartanak a súlyos elhárító harcok.

Madagaszkár
 szigetén Fianarancsoa környékén folynak a harcok.

Willkie
 újabb rádióbeszédet mondott.

Mac Arthur
 a csendesóceáni parancsnokságok egyesítését követelte.

Tisza István szociális gondolkodása

Irta Mikszáth Kálmán

Annak a gyűlölet-hadjáratnak, amelynek áldozatul esett s amely élete utolsó szakaszában szinte hajtóvadászattá fajult — egyik jelentős fegyvere volt ez. Egy másik ilyen fegyvere volt az a sokat ismételt mondás:

— Tisza István gyűlölte a népet!

Ennek a mi korunknak a propaganda a kutmérgezője!

A. hazudik; B. terjeszti; C. valamit hozzátesz; D. már hallja mindenfelől s belőle a közvélemény szavát érzi kicsendülni... Z. már megdönthetetlen igazsággént továbbítja s mire visszakérül A.-hoz, az már elhiszi azt, amit nemrég hazudott.

E sorok írójának az Országos Hadsegélyező Bizottságban szerencséje volt Tisza István közvetlen közelében dolgozhatni s éppen szociális téren dolgozhatni. Százszor tapasztalta, hogy milyen rajongó szeretettel viseltetett a magyar nép iránt. Nemcsak a geszti parasztok, de minden magyar paraszt sorsát a szívében viselte. Panaszait, ügyesbajos dolgaikat soronkívül intéztette el. Főispánjaihoz kegyetlen hangú leveleket írt, ha arról győződött meg, hogy egyike-másika könnyedén kezelte a hadbavonultak itthonmaradtjainak sorsát. Egyik-másik ilyen levele belekerült Összes Munkái kiadásába, de legtöbbről csak ő és környezete tudott, meg a főispán, aki azonban azt a levelet nem tette az ablakába.

Nem egyszer maga hozott le hozzánk girbe-gurba irással, rossz papirosra, nehezen kizárható paraszti leveleket sürgős kivizsgálás végett azzal, hogy a választ ennek a „derék magyarnak“ (ez volt a szavajárása) sajátkezűleg kívánja megírni.

Később ugyanezzel a szeretettel vette körül a fronton katonáit. Helyettük leveleket írt hozzártatózóiknak. Vigasztalta őket; ha megsebesültek, gondoskodott róluk s ha elesetek, nem egyszer maga bucsuztatta el őket. Ezeket az adatokat Hegedűs Pál tábornokunk beszélte el egyszer egy bizalmas baráti körben.

Mikor Geszten jártam egy Tisza-zarándoklat alkalmával, feltűnt a falu végén egy hosszú ház, csupa egyformán felépített házakból. Kérdésemre mondták, hogy ezeket mind Tisza István építette régi cselédjei számára.

Egy gyerekkori emlékem is van: szegény jó atyám mesélte, hogy mikor egyszer korán dél előtt valami dologban felnézett Tisza István lakására, a volt mi-

niszterelnök ingujjra vetkezve, kimelegedve lépett be dolgozószobájába:

— Az Isten szerelmére, mitől vagy így kimelegedve, István? — kérde atyám.

— Az inasomat massziroztam — felelte a világ legtermészetesebb hangján; mikor nekem van valami bajom, ő ápol —, tette hozzá —, szegény ördögnek most nagyon fáj a dereka, hát én is megteszem érte azt, amit tudok.

Sok hasonló történetet hallottam később, amikor életem egy javarészt Tisza István volt barátai körében töltöttem el. Egy volt miniszterháza mesélte nekem, hogy az orosz fronton vért kapott s az amugyis szikár ember csonttá-bórré fogva került Budapestre, hogy innen pár nap után átmenjen az olasz frontra. Lumnitzer azt mondta, hogy életkérdés reánezve, hogy naponta minden étkezéshez egy félüveg vörösbort kapjon. Halál sem akart arról, hogy vele ilyen kivételt csináljanak, mikor ő egy kosztan van a katonáival. Nem volt más dolog, mint Tisza hátamögött elmenni a honvédmiszterhez, aki azután megcsinálta, hogy Tisza egész ezrede minden étkezéshez jó vörösbort kapjon.

Ez volt igazi képe annak a nagy magyar államférfiúnak, akiről száz jó magyar ember közül kilencvenkilenc gondolkodás nélkül vágta ki: „nem volt szociális érzéke!“

Az meg viszont a magyar politikai közélet tragikus fordulatainak volt hű tükrök, amely egy emberéletet keresztül, azt a nagy magyart, akinél jobban talán senki sem szerette fajtáját, összes erényeivel és hibáival együtt, következetesen szembeállította a magyar néppel. Tisza és a magyar nép csak a háború vérzivatarában találkoztak; a magyar katonában találta meg az államférfi azt az ideált, amelyet lelkében a magyar népről őrzött, de a politikában hiába keresett és itt találta meg a magyar nép Tiszában ezredesét, akit rajongó szeretettel vehetett körül.

De már ekkor késő volt. A nagy magyar tragédia elindult végzetes útján!

Ezekből a vonásokból alakult ki Tisza szociális gondolkodásának mélyeséges keresztényi fajszereztől sugallt tartalma.

Az sem felelt meg a valóságnak, hogy Tisza politikájából hiányzott a szociális gondolkodás. Sőt korát e tekintetben messze megelőzte!

Egy tanulmánya a Választójog és az ipari munkásság. Ebben azt fejtegette, hogy a XIX. század folyamán — általános választójog nélkül is — polgári, sőt arisztokratikus kormányok alatt s határozottan arisztokratikus összetételű társadalmak közreműködésével a szociálpolitika — a vezető társadalom jobb belátásából — a munkásosztály sorsát magas lendülettel emelte ki a század elején uralkodott nyomozott viszonyok fölé. (M. F. II. évf.)

Ugyanítt a legnagyobb elismeréssel beszélt a magyar ipari munkásság ritka nagy értékeiről, amelyeket feltétlenül be akart kapcsolni a magyar politikába. Különösen kiemelte a magyar munkásság hazafiasságát azokkal szemben, „akik a nemzetközi szociálmunkás jelzavaival vad lármát csapnak“. „Én tudom azt — folytatta —, hogy nem találunk siket fülekre, ha a magyar munkás hazafiságára appellálunk. Sokkal jobbak ők azoknál a szociológusoknál, akik a nemzetközi bourgeois radikalizmus legfelültebb válfajával igyekeznek a magyar munkást boldogítani.“

A magyar munkás politikai nevelésének két leghatékonyabb eszköze: a munkás összes életviszonyainak következetes megjavításában és a valódi munkás önkormányzat erőteljes kiépítésében jelölte meg. Ettől várta, hogy a munkást hozzászoktassa életbevágó ügyeinek megfontolt intézéséhez és megtanítsa arra, hogy jól válassza meg vezetőit.

Meg kell említenem itt, hogy Tisza István ebben a tanulmányában legelőször vetette fel Magyarországon a munkásbiztosítási kényszer gondolatát a munkaadók és az állam hozzájárulásával s ebben kereste a szociálpolitikai törvényhozások legnagyobb problémájának megoldását. Azokkal szemben, akik ezt hiu ábrándnak nevezték, Lloyd George akkoriban életbeléptetett törvényére hivatkozik, mint amely ezt valóra váltotta. E sorok írója akkor még Angliában tartózkodott s látta, hogy Lloyd George eme kísérlete az akkor már fejlett szociálpolitikával rendelkező Angliában is tulmérészt utításnak tünt fel nemcsak konzervatív, hanem liberális körökben is s nem egyszer hallott olyan kijelentéseket, hogy „Lloyd George ezzel az alkotásával az angol világbirodalom alapjait döntötte meg“.

Ezért mondtam, hogy Tisza szociális gondolkodás terén korát messze megelőzte, hisz nálunk abban az időben a szociál-

politika még gyermekcipőt viselt.

Tisza István hatalmas harcot vívott azokkal, akik a választójog radikális kiterjesztését egy „Uj világszellem“ nevében követték. A választójog szélsőséges kiterjesztését „sötétbe ugrás“nak nevezte. Erről is volt alkalom vele beszélgetni, mikor 1917-ben a választójogról írt munkámat neki átadtam.

Tisza István világosan megmondta, hogy a választójog kiterjesztése következményeként nem az alsó néposztályok, különösen nem a munkásság politikai tulsulyrajutásától félt az országot, hanem a középosztályt, már akkor is nagy számban a fórumra tolokodott betéges; jélig, avagy aligművelt elemének féktelen demagógiájától, amely mint az árnyék, mindenütt kísérté a választójog kiterjesztését, ahol az még kellőképpen nem iskolázott és csak sekélyes felelősségérzettel rendelkező tömegekre terjesztett ki. Ha pedig volt valaki ebben az országban, aki ennek a demagóg ámitásnak rettenetes pusztításait ismerte — ez Tisza István volt.

Bármilyen szűk is ma a lap terjedelme, egy dolgot még fel kell itni említenem. Egyik tanulmányában (Összes munkái I. köt. 220 oldalán) felveti a kérdést: teljesítette-e a magyar intelligencia nevelő és vezető hivatását? Az ítélete lesújtó. Többek közt ezt is mondja: „Ha frázisokról van szó, demokraták vagyunk... legalább is annyiban, hogy gyávan meghátrálunk mások demokratikus jelszavai előtt, de amint arra kerül a sor, hogy az életben alkalmazzuk a demokrácia követelményeit s a gyakorlati életben érintkezniük kell a néppel, a legcinikusabb gőggel... bánik azzal mindenki... „Stimmvieh“-nek tekintik azt, a divatos felfogás, minden táborban. Sehol sem inkább, mint a radikálisoknál, ahol az ámitás, a hazugság és terror nemtelen fegyverével hajtják a választókat az izgatók járná alá.“

Mikor a háború utolsó szakaszában a választójog féktelen izgatás az első kapavágást — belülről — megtette az ország immár három éve hősiessen védett önvédelmi sáncaira, a Tisza-kormány egyik államtitkára — közvetlenül tőle tudom azt, amit most elmondok —, a szociáldemokratapárt egynehány vezetőjét reábirta arra, hogy közvetlenül beszéljék át a munkásságot

érdeklő kérdéseket Tiszával. A megbeszélés után a késő éjjeli órákban a szociáldemokraták sugárzó arccal keresték fel az államtitkárt:

— Keveset ígért — mondták —, de minden szavából kiérez-
tük, hogy igazjáratu talpig férfi
—, *amit ígért, arra építhetünk.*

A magyar tragédia beteljesedé-
sének végzeles útján *két ellentétes
szempontból szitott forradalom*
„nyitánya“-kép — hamarosan
ezután *ez a „talpig igazjáratu*
férfi“ már nem állt többé a ma-
gyar gáton! A nemzeti tragédia
ezzel beteljesedéséhez közel-
gett . . .